

УДК811.21/22

DOI10.24412-2413-2004-2022-2-121-127

**ТАҲЛИЛИ МАЪНОИИ ФЕЪЛҲОИ
СОДАИ ТОЧИКӢ ВА УСУЛҲОИ
ТАРЧУМАИ ОНҲО БА ЗАБОНИ
АНГЛИСӢ ДАР «ФАРҲАНГИ ТОЧИКӢ
БА АНГЛИСӢ»**

**СЕМАНТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ
ПРОСТЫХ ТАДЖИКСКИХ ГЛАГОЛОВ
И СПОСОБЫ ИХ ПЕРЕВОДА НА
АНГЛИЙСКИЙ ЯЗЫК В ТАДЖИКСКО-
АНГЛИЙСКОМ СЛОВАРЕ**

**SEMANTIC ANALYSIS
OF SIMPLE TAJIK VERBS AND
THE WAYS OF THEIR
TRANSLATION
INTO ENGLISH IN “TAJIK-
ENGLISH DICTIONARY”**

Набиҷонова Зебохон Абдугафуровна,
аспиранти кафедраи фонетика ва
лексикологияи забони англисӣ, факултети
забонҳои хориҷӣ, МДТ “ДДХ ба номи акад.
Бобочон Гафуров” (Тоҷикистон, Хуҷанд)

Набидҷанова Зебохон Абдугафуровна,
аспирант кафедраи фонетикаи и лексикологияи
английского языка факультета иностранных
языков ГОУ «ХГУ им. акад. Бободжана
Гафурова (Таджикистан, Худжанд)

Nabijanova Zebo Abdugafarovna, post-
graduate student of the department of phonetics
and lexicology of the English Language
attached to the faculty of foreign languages
under the SEI «Khujand State University named
after acad. B. Gafurov (Tajikistan, Khujand) **E-
MAIL:**

Калидвожаҳо: феълҳои сода, қатори семантикӣ, усулҳои тарҷума, “Фарҳанги тоҷикӣ ба англисӣ”-и П. Ҷамшиедов, калима, якмаъноӣ ва сермаъноии феъл, шакли морфологияи калима

Хусусиятҳои доираи маъноии феълҳои сода дар «Фарҳанги тоҷикӣ ба англисӣ»-и П. Ҷамшиедов баррасӣ гардидааст. Феълҳои содаи дар фарҳанги мазкур оварда, ки навад ададро ташиқ мекунад, аз нуқтаи назари маъно (якмаъно, думаъно, сермаъно) тасниф шудааст. Усулу вижагиҳои шарҳу маънидоди феълҳои содаи якмаъно ва сермаъно ба риштаи таҳлил кашида шудаанд. Ба хусусиятҳои шарҳу тавзеҳи феълҳои содае, ки дар “Фарҳанги тоҷикӣ ба англисӣ” дар ду гуна омадаанд, ҳамчунин ба ошкор сохтани усулҳои пайдоиши гунаҳои феълҳои сода диққати махсус дода шудааст. Зикр гардидааст, ки гуногунии феъл дар натиҷаи ҳодисаҳои алоҳидаи овозӣ, мисли табдил, таҳфиф ба вуҷуд омадаанд.

Аз таҳлилу муқоиса хулоса шудааст, ки қисми беитари феълҳои сода дар як шакли мушаххас чандин маъноро ифода намудаанд, ҳиссаи хеле ками онҳо дар ду шакл ба кор рафта, баъзан як ва гоҳо чанд маъноро ифода кардаанд.

Ключевые слова: простые глаголы, семантический ряд, способы перевода, «Таджикско-английский словарь» П. Джамшиедова, однозначность глаголов, многозначность глаголов, морфологическая форма слова

Рассматриваются особенности семантического ряда простых глаголов в “Таджикско-английском словаре” П. Джамшиедова. Простые глаголы в данном словаре, которых насчитывается 90 единиц, были проанализированы с точки зрения значения (однозначные, двузначные, многозначные). Анализируются приемы и особенности толкования простых, однозначных и многозначных глаголов. Особое внимание уделено особенностям толкования простых глаголов, встречающихся в двух формах в “Таджикско-английском словаре”, а также выявлению способов образования простых глаголов. Отмечается, что разнообразие глаголов является результатом отдельных

фонетических явлений: конверсии и редукации. Из анализа и сравнения делается вывод, что большинство простых глаголов в одной конкретной форме имеют несколько значений, очень немногие из них употребляются в двух формах и иногда в одном или в нескольких значениях.

Key-words: *simple verbs, semantic row, modes of translation “Tajik-English Dictionary” by Djamshedov, word, monosemy of verbs, policemy of verbs, morphological form of word*

The article dwells on the features of the semantic analysis of simple verbs in the “Tajik-English Dictionary” by P. Jamshedov. Simple verbs amounting to the number of 90 have been analyzed from the point of view of meaning (monosemantic, double semantic, polysemantic...). The techniques and features of the interpretation of simple, monosemantic and polysemantic verbs are analyzed. Particular attention is given to the peculiarities of the interpretation of simple verbs that occur in two forms in the “Tajik-English Dictionary” and identify the ways of formation of simple verbs. It is noted that the variety of verbs is the result of separate phonetic phenomena, as conversion and reduction. From the analysis and comparison, it is concluded that most simple verbs in one particular form have several meanings, very few of them are used in two forms and sometimes in one or several meanings.

Доираи маъноии калимаҳо яке аз масъалаҳои асосӣ ва муҳими категорияҳои луғавӣ ҳисоб ёфта, маҳз дар мисоли вожаҳои сермаъно алоқаи забону тафаккурро ба таври равшан метавон дарк намуд.

Ба туфайли калимаҳо соҳибони ҳар гуна забон метавонанд мафҳумҳои зиёдеро ифода кунанд. Дар ҳамаи забонҳои дунё аз қадимулайём тамоми мафҳумҳои мавҷударо бо вожаҳои алоҳида ифода намудан ғайриимкон аст. Зиёд будани миқдори мафҳумҳо назар ба унсурҳои луғавӣ зарурат ба пайдоиши калимаҳои сермаъно гардида, он боиси ба вучуд омадани фарқи забону мафҳум шудааст. Тафовути забон аз мафҳум, ки категорияи мантиқӣ аст, танҳо дар миқдори зиёди яке (мафҳум) ва кам будани дигаре (вожа) набуда, балки боз дар он аст, ки айнӣ як мафҳумро метавон бо гурӯҳи калимаҳо (таркибу ибораҳо, мисли *рӯзу шаб*, *кураи замин*) ифода намуд. Ё ки худӣ ҳамон як мафҳум бо ёрии гурӯҳи калимаву ибораҳои тобишҳои экспрессивӣ дошта метавонад зикр гардад [2, 65]. Масалан, дар забони тоҷикӣ мафҳуми «фавтидан»-ро бо чанд унсурҳои луғавӣ мисли *мурдан*, *вафот кардан*, *аз дунё гузаистан*, *ҷон ба Ҷонофарин додан*, *ба асти ҷубин нишастан* ва даҳҳои дигар унсурҳо ифода кард.

Маҳз ҳамин ҳолат моро водор намуд, ки хусусиятҳои зикри доираи маъноии феълҳои содари дар фарҳангномаҳои тарҷумавӣ дар мисоли «Фарҳанги тоҷикӣ ба англисӣ»-и профессор П. Ҷамшедов, ки фарогири шаст ҳазор калимаву ибора аст [15], мавриди таҳлил қарор диҳем.

Муҳаққиқон В. С. Расторгуева ва А. А. Каримова ба миқдори феълҳои гуногунсохти тоҷикӣ таваҷҷуҳ карда қайд намудаанд, ки теъдоди феълҳои сода дар ин забон аз сесад адад зиёд нест [6, 20]. Аз ин миқдори феълҳо дар фарҳанги зикршудаи П. Ҷамшедов навад адад зикр гардидааст. Таҳлили усулҳои зикр, доираи маъноӣ ва қиёсашон бо тарҷумани англисӣ нишон дод, ки ҳамаи навад феъли сода аз нигоҳи миқдори маъноҳо яқхела нестанд. Аз ҳисоби омӯрӣ бармеояд, ки теъдоди бештарро феълҳои содаи якмаъно (35 адад), баъдан думаъно (24 адад), семаъно (16 адад) ва бисермаъно (10 адад) дар бар мегиранд.

Феълҳои содаи якмаъноӣ дар луғатнома омадаро аз рӯйи бо чанд вожаи англисӣ тарҷума шуданашон, ба ҷаҳор навъ ҷудо намудан мумкин аст. Ҳашт феъли якмаъноро муаллифи луғатнома танҳо бо як вожаи англисӣ шарҳ додааст. Аз ҷумла: *бехтан*- to sow [10,

130],³ *лангидан* – to be lame [413], *навохтан* – to play [518], *овардан* – to bring [565], *овехтан* – to hang [565], *фузудан* – to improve [711], *хуфтан* – to sleep [735], *шикофтан* – to split [797].

Панҷ феъл бо ду унсури луғавии англисӣ эзоҳ ёфтаанд. Калимаҳои *ангехтан* – to instigate; fig. to awaken [50], *афишурдан* – to press; to squeeze [64], *бохтан* – to lose, to run the risk [156], *зистан* – to live, to exist [309], *коштан* – to sow, to plant [385], *фарсудан* – to wear (out), rub (off) [702] мисоли чунин воҳидҳои луғавӣ ҳастанд.

Дар луғатнома ҳолатҳои бо се унсури луғавии англисӣ маънидод гардидани феълҳои тоҷикӣ низ мушоҳида мешавад. Феълҳои *дӯхтан* – to sew (on), to sew up, to mend [284], *зудудан* – to brush off, scrape off; to polish [312], *кӯфтан* – to beat, to strike, to knock [395], *пиндоштан* – to suppose, to think, to believe [592], *ҷастан* – to hop, to spring, to bound [778], *ҷустан* – to look (for), to search, to seek [785], *шинохтан* – to recognize, to learn, to find out [798] аз он ҷумлаанд.

Чанде аз феълҳои якмаъно аз ҷониби луғатнигор бо ёрии ҷаҳор унсури луғавии англисӣ шарҳ дода шудаанд, ки *дидан* – to see, to look at, examine, eye [256], *додан* – to give, to give back, to distribute, to hand out [265], *задан* – to beat, to strike, to punch, to deal blows [294], *нухуфтан* – to hide, to conceal, to be hidden, to be concealed [561], *оростан* – to beautify, to decorate, to dress up, to adorn [572], *нажмурдан* – to fade, to wither, to droop, to weaken [578] аз ҷумлаи ҳамин гурӯҳи феълҳо мебошанд.

Як ҳиссаи феълҳои содари онҳое дар бар мегиранд, ки дорои ду маъно буда, муаллифи «Фарҳанги тоҷикӣ ба англисӣ» ҳангоми шарҳи маъноӣ аввалу дуюм аз калимаҳои мухталифи шарҳдиҳанда истифода бурдааст: баъзан П. Ҷамшедов маъноӣ аввалро танҳо бо як феъл шарҳ дода, барои эзоҳи маъноӣ дуюм се ё зиёда аз он унсурҳои луғавиро ба қор мебарад, мисли: *ошуфтан* – 1. to be worried; 2. agitation, worry, disturb [577], *фурӯхтан* – 1. to sell; 2. to sell out, to betray [712], *шумурдан* – 1. to count; 2. to consider, to regard, to admit [809], *шукуфтан* – 1. to break into blossom (гул-гул-); 2. to flame up, to flare up, to kindle [809]; гоҳо дар шарҳи маъноӣ аввал се ё беш аз он калимаро ба қор бурда, маъноӣ дуюмро ҳамагӣ бо як феъл эзоҳ медиҳад, монанди: *густурдан* – 1. to spread out; to unfold; to cover; to dim; 2. to spread (ideas) [213], *рондан* – 1. to drive, to turn out; 2. to plough [611], *нишастан* – to sit down, to live, to abide, to dwell; 2. be perched (birds) [540], *тохтан* – 1. to run, to skip, to jump, to hop; 2. to invade [685]; дар мавридҳои алоҳида ҳар ду маъноро бо ёрии ду воҳиди луғавӣ маънидод менамояд, чун: *осудан* – 1. to soothe, to calm; 2. to rest, to recuperate [573], *пазируфтан* – 1. to adopt, to approve of; 2. to entertain, to receive [578], *хостан* – 1. to want, to wish; 2. beg; pardon [729].

Дар луғатнома мавридҳои бо ду унсури луғавӣ шарҳебии маъноӣ аввал, аммо бо гурӯҳи калони феълҳо эзоҳгардии маъноӣ дуюм дида мешавад, монанди: *куштан* – 1. to kill, to slaughter; 2. to extinguish, to turn out, to switch out, to put out [391], ё, баръакс, бо ду феъл тафсир кардани маъноӣ дуюм ва дастаи калони воҳидҳои луғавӣ эзоҳдиҳии маъноӣ нахуст мушоҳида мешавад, амсоли *рабудан* – 1. to seize, to catch, to kidnap; 2. to fascinate, to enchant [601], *фирефтан* – 1. to deceive, cheat, defraud, to seduce; 2. to enamour, also to charm [706].

Ҳолатҳои шарҳи ҳар ду маъноӣ феъл ба тавассути силсилаи зиёди унсурҳои луғавӣ хело кам дида мешаванд. Ин ҷо танҳо аз феълҳои *пайвастан* ба маъноҳои: 1. to connect, to bind, to fix together, to tie; 2. to be connected, to be bound, to be fixed together [579] ва

³Ҷамшедов Парвона. Фарҳанги тоҷикӣ ба англисӣ \ П. Ҷамшедов. Душанбе, ҷопи дувум, 2008. -978 с. Ҳамаи мисолҳо аз ҳамин нашр аст, аз ин рӯ, минбаъд фақат саҳифаи мисолҳо зикр хоҳад шуд.

сохтан– 1. to build, to construct, to create; 2. to make, to produce, to manufacture [643]
метавон ёдовар шуд.

Муҳаққикон борҳо таъкид намудаанд, ки маънои мушаххаси калимаҳои сермаъно фақат дар матн муайян мегардад [1, 91]. Маҳз ҳамин хусусияти баъзе феълҳои ба назар гирифта, муаллифи луғатнома онҳоро дар ихотаи вожаҳои мухталифмаъно овардааст ва тарҷумаашонро бо калимаву таркибҳои мухталифи англисӣ баён намудааст. Чунончи, маънои аввали феъли *андохтан* ба англисӣ «to put; to fill; to pour; to scatter; to sprinkle, to spread over, to assess (a tax); to build» эзоҳ ёфта, баъд кайд шудааст, ки ин вожа дар сохта шудани таркибҳои феъли нақши муҳим мебозад ва хусусияти сермаъноӣ зоҳир мекунад. Баъдан ба сифати далел таркибҳои *гӯш андохтан*- to listen; *тир андохтан* -to shoot; *мева андохтан*- to bear fruit; *ба кор андохтан* -to put to use; *ба машаққат андохтан* -to make difficulty for ва ғайраҳоро меорад [52] ва онҳоро, чунонки аз тарҷума дида мешавад, бо феълҳои мухталифи англисӣ шарҳ медиҳад.

Маълум аст, ки иддае аз маъноҳои калимаҳои таркиби луғавии забон дар давоми истифодаи тӯлонияшон ҳамеша истифода мешаванд, ё баъзан маҳдуд мегарданд, ё ки қўҳна шуда аз байн мераванд. Ин хусусияти вожаҳо аз ҷониби муаллифони фарҳангномаҳо бо ишораҳои махсус зикр карда мешавад. Чунончи, муаллифи «Фарҳанги тоҷикӣ ба англисӣ» маънои аввали феъли *боистан*- ро «to be necessary» шарҳ дода, маънои дуюмаш, яъне «to be forced»-ро ҳоси забони даврони классикӣ медонад ва онро бо ишораи «*class*» таъкид менамояд [147]. Воқеан, ин феъл аз ҷумлаи унсӯри луғавии қадими тоҷикӣ ҳисоб ёфта, онро дар гузаштаи дур шоиру нависандагон бисёр истифода кардаанд [7, ҷ. 1, 198].

Вобаста ба ин гуна феълҳои ишора кардани чунин нукта бамаврид аст, ки аз байни маъноҳои онҳо яке асосӣ ва дигаре бо роҳи киноя, маҷоз ва инҳо ба вучуд омадаанд. Дар луғатномаҳои тафсириву тарҷумавӣ, аз ҷумла «Фарҳанги тоҷикӣ ба англисӣ» чунин хусусияти феълҳои хатман ишора гаштааст. Масалан, аз ҷониби П. Чамшедов маънои нахустии феъли *гудохтан* (to melt; to be melted) асосӣ буда, вале маънои дуюмаш (to torment; to sadden) дар заминаи метафора ба вучуд омадааст. Феъли *гудохтан* низ ба таври: 1. to melt; to be melted; 2. metaph. to torment; to sadden маънидод гардидааст. Дар чунин мавридҳо луғатнигор зикри ишораи «*metaph.*»-ро зарур донистааст [200].

Бинобар шарҳу маънидоди П. Чамшедов, чанде аз феълҳои сода дорои семаъно мебошанд ва дар чунин мавридҳо низ муаллифи луғат усулҳои ҳархелаи эзоҳро пешгирифта, ҳар се маъноӣ баъзеяшонро фақат бо ин ё он феъли ягона, мисли: *хондан*– 1. to read 2. to learn; 3. to sing [728], маънои нахусту дуюмро бо як феъл, вале сеюмро бо ду феъл, монанди *кандан* – 1. to dig (дар чоҳ кандан); 2. to tear (of, out) (дар гул кандан; дандон кандан); 3. to skin; to peel (*пӯст кандан; пар кандан*) [с. 355], ё маънои аввалро танҳо бо як вожа, аммо дуюму сеюмро бо ду ё зиёда калима, амсоли *паймудан*– 1. to measure; 2. to pass, to swim, to fly; 3. to text, to tell [с. 580], ё ки , баръакс , маънои нахустинро бо чанд феъл, вале ду маъноӣ баъдӣ, мисли *гирифттан*- 1. to take, to get; 2. to take root; 3. to cut (*ноҳун гирифттан*- to cut nails), *хестан* – 1. to get up, to rise; 2. to come off; 3. to break out ё фақат охирро чун *гундошттан*– 1. to gather, to collect, to reap, to harvest; 2. to heap, to hoard, to accumulate, to stow away, to save up, store; 3. to collect, ҳамагӣ бо як унсӯри луғавӣ маънидод кардааст [197, 227, 722].

Баъзан ҳар се маъно ба тавассути ду калима шарҳ ёфтаанд. Чунончи, вожаи *омӯхтан*-ро фарҳангнигор ба таври: 1. to study, to learn; 2. to teach, to train; 3. to get accustomed, to learn тафсир кардааст [570-571]

Дар байни чунин феълҳои онҳое низ вучуд доранд, ки ҳар се маъно бо гурӯҳи калони вожаву таркибҳои шарҳу эзоҳ дода шуда, миқдори ин гуна калимаҳои дар шарҳ омада аз се то ҳафт ададро фаро мегиранд. Ба қатори ин навъи феълҳои метавон *дошттан*– 1. to have, to possess, to own; 2. to hold, to keep, to detain, to delay, to catch, to keep; to preserve; 3. to maintain support, durable, solid [271],

мондан - 1. to put, to place, to desert; 2. to leave, to abandon, to desert; 3. to remain, to stay [472-473], *пардохтан* - 1. to add to luster, to shed luster (on), to pay; 2. to trim, to polish, to gfind; 3. to adorn, to prettify, to decorate add luster, to shed luster (on) [583] -ро дохил кард.

Дар байни чунин унсурҳои луғавии амалу ҳолатро ифодакунанда бисёр калимаҳои низ дучор мегарданд, ки маънои аввалу дуввум ба таври муқаррарӣ ва маънои сеюм дар заминаи метафора ба вучуд омадааст. Масалан, муаллифи «Фарҳанги тоҷикӣ ба англисӣ» феъли *ғумоштан*-ро чунин шарҳ додааст: *lit.* 1. to authorize; to entrust; 2. to fix; 3. *metaph.* to direct [208].

Дар қатори чунин вожаҳои амалу ҳолатро ифодакунанда дар луғати мазкур инчунин феълҳои шарҳ дода шудаанд, ки онҳо беш аз се маъноро ифода менамоянд. Муқоисаи доираи маъноии ин гуна калимаҳо нишон дод, ки чунин воҳидҳои луғавии ба феъл алоқаманд аз ҷаҳор то шаш маъно доранд. Чунончи, феъли *тӯхтан* ба маъноҳои: 1. to cook; 2. to bake; 3. to ripen; 4. to be tempered, strengthen [598], *сӯхтан* дар ифодаи: 1. to blasé; 2. to burn; 3. fig. to be lost; 4. to perish, to spoil, to ruin [651], *фармудан* ба маъноҳои: 1. to bid, order, command; 2. (polite substitute for), *ғуфтан*-to say; *бифармоед* а) please; б) speak, say, continue; 3. help yourself to...; 4. come or go, please [700], *шикастан* ба маъноҳои: 1. to break (ҳезум шикастан); 2. break; (оина шикастан); 3. to run to ruin; 4. to break (аҳд шикастан) [796] мавриди истифода қарор дорад.

Баъзеи ин гуна феълҳои илова ба он ки ҳамчун феъли сермаъно ба қор мераванд, боз дар ташаккули таркибҳои феълӣ ё ибораҳои фразеологӣ ҳамчун як ҷузъи онҳо истифода шудаанд. Дар чунин мавридҳо аз ҷониби муаллифи луғатнома калимаву таркибҳои мушаххаскунандаи *metaph., in word combination, in combination* зикр карда шуда, ҳамчун модификатор бақорравии онҳо ишора шудааст. Масалан, калимаи *ғурехтан* ғайр аз чор маъно (1. to run away; 2. to run down; 3. to avoid; 4. to evade; аз қор ғурехтан – evade from work) инчунин ба сифати як ҳиссаи ибораҳои фразеологӣ *аробаи холиро ғурифта ғурехтан* «to argue, not understand essences of the deal, question» *думро ҳода карда ғурехтан* «to run away with disgrace, vamoose» [212] ба қор меравад.

Феълҳои *ғуфтан, ғузаштан, ғузоштан* низ афзун ба шаш маъно инчунин ҳамчун ҷузъи ибораҳои фразеологӣ истифода шудааст. Ин аст, ки чунин калимаҳо аз тарафи луғатнигор ба таври зерин шарҳ дода шудааст: *Ғуфтан*- 1. to speak; to say; 2. to tell; to send (word, on word); 3. to express; to show; to voice; 4. to name; 5. *coll.* to notify; to give warning 6. *In word combination:* *ғуфта мондан* - to notife; *ба дили худ ғуфтан*- to think about [214]. *Ғузаштан* – 1. to pass; to run (time, event); 2. to go; to move; 3. to seep; to run; to flow; 4. to go from one condition into another; to be converted; 5. to avoid, to exceed; *аз даъво ғузаштан*; 6. not to pretend; abandon to claim; 7. *in combination:* *азғуноҳикасе ғузаштан* to forgive [201]. *Ғузоштан*- 1. to put; to place; 2. to leave; 3. to carry; to postpjne for the other time; 4. to allow; 5. to fix, put of job title; 6. *in combination:* *ба ҳоли худ* - to leave; to step; *қадам*- to stride; to go...[202]

Як қисми феълҳои сода дар «Фарҳанги тоҷикӣ ба англисӣ» дар ду шакл оварда шудаанд. Дар забоншиносии тоҷик дар нисбати чунин калимаҳо истилоҳҳои «вариант», «мувозӣ», «гуна», «қарина»-ро ба қор бурдаанд [6, 44-47].

Дар ду шакл ё беш аз он истифода гардидани ин гуна унсурҳои луғавӣ аз ҷумла феълҳои тасодуфӣ набуда, бо тақозои замон дар ғузаштаи қадим ба вучуд омадаанд [9, 9-148].

Дар хусуси фарқи ҳар қадом шакли ин гуна вожаҳо профессор Ҳ. Маҷидов қайд намудааст, ки «гунаҳои калимаҳо, ки қиёфаи овозии калимаро ҳар яке бо тағйироти аз ҳам фарқкунанда акс кардаанд, ба маъноҳои яхела далолат кунанд ҳам, оҳангу тобишҳои маъноии нотакрор доранд. Гунаҳои калимаҳои тоҷикиро аз чанд ҷиҳат тасниф кардан мумкин аст. Аз нуқтаи назари қиёфаи овозӣ дар байни онҳо, пеш аз ҳама, гунаҳои савтӣ ва сарфино чудо кардаанд» [4, 44 - 45]. Дар пайравии ғуфтаҳои муҳаққиқи номбурда мо низ минбаъд истилоҳи «гуна»-ро ба қор бурда, қайд карданӣ ҳастем, ки дар «Фарҳанги тоҷикӣ ба англисӣ», асосан, феълҳои гунанок дучор

мешаванд, ки дар натиҷаи дигаргунии овозҳои таркиби калимаҳо ба вучуд омадаанд ва чунин гунаҳо савтӣ ҳисоб мешаванд. Баъзеи чунин гунаҳо дар муддати тӯлонии истифодаи вожаҳо ба вучуд омадаанд, бархе дар як давраи муайян арзи ҳастӣ кардаанд. Чунончи, дар луғатномаи мазкур гунаҳои *набиштан* ва *навиштани* айни як феъл зикр шуда, он ба англисӣ «*to write*» тарҷума гардидааст [514, 516]. Бояд гуфт, ки аз байни ҳар ду гуна шакли аввал қадим буда, мувозии дуҷум баъд ба вучуд омадааст. Далели мо дар чунин маврид ҳамин аст, ки калимаи зикршуда дар осори хаттии давраи Сомониён асосан ба гунаи *набиштан* ба кор рафтааст [9, 68, 69].

Баъзеи чунин гунаҳо дар қиёс бо шакли асосии феъл арзи ҳастӣ кардаанд. Масалан, дар «Фарҳанги тоҷикӣ ба англисӣ» вожаи *гусехтан* зикр гардида, муаллиф мурочиат намудани хонандаро ба гунаи *гусастан* тақозо кардааст, маъноҳои *гусастан* бошад, ба таври зерин шарҳ ёфтааст: 1. to tear, to break; 2. to be removed, delete; 3. *metaph.* to tire, to get tired [213].

Луғатшинос М. Ҳасандӯст дар бораи гунаҳои *гусехтан* ва *гусастан* овардааст, ки шакли баъдӣ дар қиёс бо гунаи аввал ба вучуд омадааст. Ӯ инчунин таъкид менамояд, ки ин феъл боз як шакли дигар – *гусилиданро* дорад [8, ҷ. 4, 4209, 4211-4212]. Чунин фикр аз тарафи дигар фарҳангшиносон низ ишора шудааст [3, 233-234].

Гунаҳои *коштан* ва *киштан* «to sow, to plant» низ [371, 385], ба фикри мо, бо ҳамин усул пайдо шудаанд. М. Ҳасандӯст агарчи ҳар ду шаклро шарҳ дода, сайри онҳоро қайд менамояд, вале дар хусуси бо роҳи қиёс ба вучуд омадани якеро аз дигаре ишора намекунад [8, ҷ.1, 2099, 2194].

Баъзе гунаҳо дар натиҷаи ихтисор гардидани гурӯҳи овозҳои таркиби феълҳо ба вучуд омадаанд. *Нишондан* ва *шондан* аз ҷумлаи ҳамин навъи пайдогардии гунаҳо ба шумор меравад. Ин аст, ки муаллифи «Фарҳанги тоҷикӣ ба англисӣ» шакли *шонданро* зикр намуда, рӯчӯъ намудани хонандаро ба гунаи *нишондан* қайд кардааст [805].

Дар «Фарҳанги забони тоҷикӣ» гунаи *шондан* зикр гардида, ду маънояш: 1) шона кардан; 2) «нишондан» зикр шудааст [7, ҷ. 2, 597], аммо М. Ҳасандӯст се калимаи омонимии *шонданро* зикр намуда, *шондан-1*-ро «афшондан, рехтан, пошидан», *шондан-2*-ро «шона кардан» ва *шондан-3*-ро гунаи ихтисоршудаи *нишондан* ҳисоб намудааст [8, ҷ. 3, 1825].

Аз чунин мулоҳизарониҳо мо ба чунин натиҷа расидем, ки дар осори хаттии гузашта се калимаи ҳамгуни *шондан* вучуд дошта, яке аз онҳо гунаи тахфифёфтаи *нишондан* аст.

Дар «Фарҳанги тоҷикӣ ба англисӣ» феълҳои дугунае низ дида мешаванд, ки яке шакли адабӣ ва дигаре мувозии гуфтугӯӣ ҳисоб меёбад. Ҳар дуи ин гуна шаклҳо одатан дар ифодаи як маънои мушаххас ба кор рафтаанд. Унсурҳои луғавии *тозондан* \ *тозонидан* ба маънои «to drive» [682], *иустан* \ *иуштан* ба маънои «to wash» [810, 811] мисоли чунин навъи гунаҳо ҳастанд, ки яке дар натиҷаи ихтисори садоноки «и»-и таркиби пасванд (*тозонидан* \ *тозондан*) ва дигаре бо усули ивазгардии ҳамсадои «с» ба «ш»-и решаи вожа (*иустан* \ *иуштан*) ба вучуд омадааст.

Иддае аз чунин шаклҳо хусусияти сермаъноӣ доранд. *Шинонидан* \ *шинондан* намунаи ин навъи гунаҳо буда дорои се маъно: 1. to seat; 2. to plant (аз ҷое ба ҷои дигар *шинонидан*); 3. to establish, to install (шиша *шинонидан*) аст [798].

Ҳамин тавр, феълҳои содаи тоҷикии дар «Фарҳанги тоҷикӣ ба англисӣ» зикр гардида аз ҷиҳати доираи маъноӣ худ гуногун буда, панҷоҳ ададшон аз ду то шаш маъноро ифода намудаанд, сиву панҷ ададашон дар ифодаи як маънои мушаххас ба кор рафтаанд.

Аксари чунин феълҳо ба як гунаи мушаххас дучор омада, ҳолатҳои дар ду шакл бақорравии онҳо кам мушоҳида мешавад.

Микдори зиёди феълҳои гунанокро онҳое ташкил медиҳанд, ки дар натиҷаи ходисаҳои алоҳидаи овозӣ, мисли табдил, тахфиф ба вучуд омадаанд.

Аз тарафи муаллифи фарҳанг баъзе маъноҳои чунин вожаҳо муфассал, вале бархе бисёр мухтасар шарҳ дода шудааст.

Пайнавиит:

1. *Апресян В. Ю. Двойные семантические роли в исходных и переносных значениях многозначных глаголов / В. Ю. Апресян // Вопросы языкознания. – Москва: Наука. – 2017. - № 2. – С. 7-32.*
2. *Ковтун Л. С. О значении слова / Л. С. Ковтун // Вопросы языкознания. 1955. - № 5. – С. 65-77.*
3. *Мансурӣ Я. Баррасии решаинохтии афъол дар забони форсӣ / Я. Мансурӣ, Ҷ. Ҳасандӯст. Зери назари дуктур Б. Саркоротӣ. –Техрон: Интишороти Фарҳангистон, 1387. – 367 с.*
4. *Маҷидов Ҳ. Забони адабии муосири тоҷик. Ҷилди 1. Луғатиносии / Ҳ. Маҷидов. - Душанбе, 2007. – 242 с.*
5. *Пумпянский А. Л. О принципе языковой многозначности / А. Л. Пумпянский // Вопросы языкознания. – Москва: Изд-во АН СССР. – 1983. - № 1.- С. 122-130.*
6. *Расторгуева В. С. Система таджикского глагола / В. С. Расторгуева, А. А. Каримова. – Москва: Наука, 1964. – 288 с.*
7. *Фарҳанги забони тоҷикӣ / Зери таҳрири М. Ш. Шукуров, В. А. Капранов, Р. Ҳошим, А. Маъсумӣ. – Москва: Советская энциклопедия, 1969. Ҷ.1, -949 с.; ҷ.2, -951 с.*
8. *Ҳасандӯст М. Фарҳанги решаинохтии забони форсӣ. \ М. Ҳасандӯст. Техрон, 1384. Ҷилди 1, 585 с.; ҷилди 2, 1410 с.; ҷилди 3, 2080 с.; ҷилди 4, 2955 с.*
9. *Ҷабборова М. Гунаокии вожаҳо дар осори тарҷумаи асри X (дар асоси маводу «Тарҷумаи Тафсири Табарӣ» ва «Тарҷумаи Таърихи Табарӣ»-и Балъамӣ) \ М. Ҷабборова. –Хучанд: Меъроҷ, 2014. -157 с.*
10. *Ҷамшедов, Парвона. Фарҳанги тоҷикӣ ба англисӣ / П. Ҷамшедов. Душанбе, чопи дувум, 2008. – 978 с.*

Reference Literature:

1. *Apresyan V. Yu. Double Semantic Roles in the Initial and Transitive Meanings of Polysemantic Verbs / V. Yu. Apresyan // Problems of Linguistics. – M.: Science, 2017, No. 2. – pp. 7-32.*
2. *Kovtun L.S. About the Meaning of the Word / L.S. Kovtun // Problems of Linguistics. 1955, № 5. – pp. 65-77.*
3. *Mansuri Ya. Review of the Etymology of Verbs in Persian / Ya. Mansuri, J. Jealous. Under the supervision of Dr. B. Sarkoroti. – Tehran: Farhangistan Publications, 1387 – 367 pp.*
4. *Mazhidov N. Modern Tajik Literary Language. Volume 1. Linguistics / H. Maljidor. – Dushanbe, 2007. – 242 pp.*
5. *Pumpyansky A. L. On the Principle of Linguistic Polysemy / A.L. Pumpyansky // Problems of Linguistics. – M.: Publishing House of the Academy of Sciences of the USSR, 1983, № 1. – pp. 122-130.*
6. *Rastorgueva V.S. The System of the Tajik Verb / V.S. Rastorgueva, A.A. Karimova. – M.: Science, 1964. – 288 pp.*
7. *Tajik Language Dictionary. / Edited by M. Sh. Shukurov, V.A. Kapranov, P. Hashim, A. Masumi. M.: Soviet Encyclopedia, 1969. V. 1, - 949 pp., vol. 2, - 951 pp.*
8. *Hasandust M. Etymological Dictionary of the Persian Language. / M. Hasandust. Tehran, 1384 – Volume 1, - 585 pp.; vol. 2, pp. 1410; volume 3, pp.2080; Volume 4, - 2955 pp.*
9. *Jabborova M. Variety of Words in the Translation Works of the X-th Century Based on the Materials of “ Translation of “Tafsiri Tabari” and “Translation of the History of Tabari” by Balami) / M. Jabborova. – Khujand: Ascension, 2014. - 157 pp.*
10. *Jamshedov Parvona. Tajik-English Dictionary/ P. Jamshedov. Dushanbe, second edition, 2008. – 978 pp.*